

تحلیلی پارادایمی بر تکنیک‌های پژوهش عملیاتی

کتابخانه ملی ایران

دکتر محمد حسن ملکی

(عضو هیئت علمی دانشگاه قم)

دکتر احمد رضا قاسمی

(عضو هیئت علمی دانشگاه تهران)

سرشناسه: ملکی، محمد حسن، ۱۳۶۳.

عنوان و نام پدیدآور: تحلیلی پارادایمی بر تکنیک‌های پژوهش عملیاتی.

مشخصات نشر: تهران: دارالفنون، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری: ۲۸۴ ص: جدول.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۵۴۸۶-۶-۸-۳۹۷۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست نویسی: فیبای مختصر

یادداشت: فهرست‌نویسی کامل این اثر در نشانی: <http://opac.nlai.ir> قابل دسترسی است.

یادداشت: کتابنامه

شناسه افزوده: قاسمی، احمدرضا، ۱۳۶۱.

شماره کتابشناسی ملی: ۳۸۷۱۵۹۶

نام کتاب: تحلیلی پارادایمی بر تکنیک‌های پژوهش عملیاتی

مؤلفین: دکتر محمد حسن ملکی، دکتر احمدرضا قاسمی

ناشر: دارالفنون

چاپ و صحافی: مجتمع چاپ اول

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۵۴۸۶-۶-۸-۳۹۷۰۰۰

نوبت چاپ: اول - تابستان ۱۳۹۴

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۲۹۷۰۰۰ ریال

حق چاپ این اثر، برای ناشر محفوظ است

دفتر مرکزی: تهران، خیابان ۱۲ فروردین، کوچه بهشت آیین، پلاک ۳۴، انتشارات دارالفنون

تلفن تماس: ۶۶۹۶۸۸۸۵

اگر تو از آموختن سر بتابی
بحوید سر تو همی سروری را
بموزند چوب درختان بی بر
سزا خود همین است مری بی را
درخت تو گر بار دانش بگیرد
به زیر آوری چرخ نیلوفری را

سخن ناشر

جوامع امروزی مشکل از سازمان‌های کوچک و بزرگی هستند که هر یک به نوعی، بخشی از نیازهای افراد جامعه را مرتفع می‌سازند. حال اگر این سازمانها، از مدیریتی کارآمد و اثربخش در بخشها و رده‌های مختلف خود برخوردار نباشند، نه تنها قادر به رفع این نیازها نخواهند بود؛ بلکه مشکلات بسیار دیگری را نیز موجب خواهند شد. ضعف مدیریت، گاهی سبب بروز خسارات جبران‌ناپذیری بر پیکره‌ی یک جامعه می‌گردد، تلاش‌های زیادی بی‌نتیجه خواهد ماند، حق افراد بی‌شماری تضییع شده و سرمایه عظیمی نیز به هدر خواهد رفت. نگاهی بر ائتلاف بی‌رویه‌ی منابع انسانی و مالی نشان می‌دهد که اهمیت مدیریت در کشورهای توسعه نیافته و در حال توسعه، بسیار محسوس‌تر از هر مکان دیگر است.

اگر چه مدیریت، مقوله‌ای نوظهور نبوده و قدمتی به درازای تاریخ بشریت دارد، ولی با توجه به پیشرفت‌های روزافزون جوامع بشری در دهه‌های اخیر و همراه شدن آن با تغییرات چشمگیر اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فردی، هر روز بر اهمیت آن، چه از نظر تئوری و چه از منظر عملی افزوده می‌شود و ضروری است که بیش از گذشته به آن پرداخته شود.

با توجه به آنچه ذکر گردید و از آنجا که امروزه رشته مدیریت یکی از مهمترین رشته‌های دانشگاهی محسوب شده و گرایش‌های آن نیز در کشور ما رو به افزایش است، انتشارات دارالفنون به عنوان یک ناشر فعال در رشته مدیریت، رسالت خود می‌داند که با نشر و چاپ کتب معتبر در این رشته، به نشر دانش روز مدیریت پرداخته و بدین وسیله گامی مثبت در جهت رشد و اعتلای کشور عزیزمان بردارد. بدیهی است که یاری اساتید، صاحب‌نظران و خبرگان این حوزه، پشتوانه‌ای قوی برای ما در نیل به این هدف خواهد بود.

سمیه فقیهی پور

مدیر مسئول انتشارات دارالفنون

فهرست مطالب

فصل اول: پژوهش عملیاتی سخت

مقدمه	۱
۱-۱ ریاضیات گرائی	۴
۲-۱ طبیعت گرائی OR	۶
۳-۱ مفروضات فلسفی روش های سخت	۸
۴-۱ مسائل سخت	۹
۵-۱ نقدی بر رویکردهای سخت	۱۱
واژگان کلیدی	۱۳
پرسش های پایان فصل	۱۳

فصل دوم: پژوهش عملیاتی نرم

مقدمه	۱۶
۱-۲ پدیدارشناسی	۲۰
۲-۲ پارادایم تفسیری	۲۵
۳-۲ روش شناسی سیستم های نرم	۲۶
مثالی از کاربرد SSM	۳۳
۴-۲ تحلیل و توسعه گزینه های استراتژیک	۳۶
۵-۲ نگاشت شناختی	۳۸
۶-۲ برنامه ریزی تعاملی	۴۶
۷-۲ آشکارسازی و آزمون فرضیات استراتژیک	۵۲
مثالی از کاربرد SAST	۵۸
۸-۲ تحلیل ریخت شناسانه	۶۱
مثالی از تحلیل ریخت شناسانه	۶۵
۹-۲ آینده OR نرم و PSMs	۷۴
۱۰-۲ نقد OR نرم و PSMs	۷۷
۱۱-۲ مفروضات فلسفی روش های نرم	۷۸

۸۲	 واژگان کلیدی
۸۲	 پرسش‌های پایان فصل

فصل سوم: روش‌های انتقادی

۸۴	 مقدمه
۸۶	 ۱-۳ به‌سوی روش‌شناسی انتقادی
۸۹	 ۲-۳ مداخله سیستمی فراگیر
۹۱	 ۱-۲-۳ اصول TSI
۹۲	 ۲-۲-۳ فرایند TSI
۱۰۰	 ۳-۳ مداخله سیستمی محلی
۱۰۳	 ۴-۳ شیوه حل مسئله در LSI
۱۰۸	 ۵-۳ مفروضات فلسفی روش‌شناسی‌های انتقادی
۱۱۰	 واژگان کلیدی
۱۱۰	 پرسش‌های پایان فصل

فصل چهارم: نقشه روش‌های پژوهش عملیاتی

۱۱۲	 مقدمه
۱۱۲	 ۱-۴ طبقه‌بندی مینجرز
۱۱۸	 ۲-۴ چارچوب کتاب برای طبقه‌بندی
۱۲۱	 ۳-۴ تحلیل تم
۱۲۴	 واژگان کلیدی
۱۲۴	 پرسش‌های پایان فصل

فصل پنجم: استعاره‌ها

۱۲۶	 مقدمه
۱۲۶	 ۱-۵ مقوله استعاره
۱۲۷	 ۲-۵ استعاره ماشین مکانیکی
۱۲۸	 ۳-۵ استعاره موجود زنده
۱۲۸	 ۴-۵ استعاره فرهنگ
۱۲۹	 ۵-۵ استعاره سیستم‌های متعارض
۱۳۰	 ۶-۵ استعاره کولاژ
۱۳۱	 واژگان کلیدی
۱۳۱	 پرسش‌های پایان فصل

فصل ششم: هستی‌شناسی و پژوهش عملیاتی

۱۳۴	 مقدمه
۱۳۴	 ۱-۶ مقوله هستی‌شناسی

۱۳۴	۲-۶ هستی‌شناسی روش‌های کلاسیک
۱۳۵	۳-۶ هستی‌شناسی واقع‌گرایی انتقادی
۱۳۶	۴-۶ هستی‌شناسی روش‌های تفسیری
۱۳۷	۵-۶ هستی‌شناسی روش‌های هنجاری
۱۳۸	۶-۶ هستی‌شناسی روش‌های پسا-ساختارگرا
۱۳۸	۷-۶ هستی‌شناسی روش‌های عمل‌گرایانه
۱۳۹	واژگان کلیدی
۱۳۹	پرسش‌های پایان فصل

فصل هفتم: معرفت‌شناسی و پژوهش عملیاتی

۱۴۲	مقدمه
۱۴۲	۱-۷ مقوله معرفت‌شناسی
۱۴۴	۲-۷ معرفت‌شناسی روش‌های کلاسیک
۱۴۴	۳-۷ معرفت‌شناسی واقع‌گرایی انتقادی
۱۴۵	۴-۷ معرفت‌شناسی مدل‌های تفسیری
۱۴۶	۵-۷ معرفت‌شناسی مدل‌های هنجاری
۱۴۷	۶-۷ معرفت‌شناسی مدل‌های پسا-ساختارگرا
۱۴۹	۷-۷ معرفت‌شناسی روش‌های عمل‌گرایانه
۱۵۱	واژگان کلیدی
۱۵۱	پرسش‌های پایان فصل

فصل هشتم: روش‌شناسی و پژوهش عملیاتی

۱۵۴	مقدمه
۱۵۴	۱-۸ مقوله روش‌شناسی
۱۵۶	۲-۸ روش‌شناسی مدل‌های کلاسیک
۱۵۷	۳-۸ روش‌شناسی واقع‌گرایی انتقادی
۱۵۸	۴-۸ روش‌شناسی مدل‌های تفسیری
۱۵۸	۵-۸ روش‌شناسی مدل‌های هنجاری
۱۵۹	۶-۸ روش‌شناسی مدل‌های پسا-ساختارگرا
۱۶۰	۷-۸ روش‌شناسی مدل‌های عمل‌گرایانه
۱۶۵	واژگان کلیدی
۱۶۵	پرسش‌های پایان فصل

فصل نهم: اخلاقیات و پژوهش عملیاتی

۱۶۸	مقدمه
۱۶۸	۱-۹ مقوله اخلاقیات

۱۶۹	۲-۹ اخلاقیات روش های کلاسیک
۱۷۰	۳-۹ اخلاقیات روش های پسا-کلاسیک
۱۷۱	۴-۹ اخلاقیات روش های تفسیری
۱۷۲	۵-۹ اخلاقیات روش های هنجاری
۱۷۲	۶-۹ اخلاقیات روش های پسا-ساختارگرا
۱۷۳	۷-۹ اخلاقیات روش های عمل گرایانه
۱۷۵	واژگان کلیدی
۱۷۵	پرسش های پایان فصل

فصل دهم: ارزش شناسی و پژوهش عملیاتی

۱۷۸	مقدمه
۱۷۹	۱-۱۰ مقوله ارزش شناسی
۱۸۰	۲-۱۰ ارزش شناسی کلاسیک
۱۸۱	۳-۱۰ ارزش شناسی واقع گرایی انتقادی
۱۸۱	۴-۱۰ ارزش شناسی مدل های تفسیری
۱۸۲	۵-۱۰ ارزش شناسی هنجاری
۱۸۳	۶-۱۰ ارزش شناسی پسا-ساختارگر
۱۸۴	۷-۱۰ ارزش شناسی پراگماتیسم
۱۸۵	واژگان کلیدی
۱۸۵	پرسش های پایان فصل

فصل یازدهم: سنج شناسی پارادایم ها

۱۸۸	مقدمه
۱۸۸	۱-۱۱ پارادایم کلاسیک
۱۹۰	۲-۱۱ پارادایم واقع گرایی انتقادی
۱۹۵	۳-۱۱ پارادایم تفسیری
۱۹۶	۴-۱۱ پارادایم هنجاری
۱۹۹	۵-۱۱ پارادایم پسا-ساختارگرا
۲۰۲	۶-۱۱ پارادایم پراگماتیسم
۲۰۵	۷-۱۱ بحث و نتیجه گیری
۲۱۱	واژگان کلیدی
۲۱۱	پرسش های پایان فصل

فصل دوازدهم: مفروضات فلسفی روش ها

۲۱۴	مقدمه
۲۱۴	۱-۱۲ مفروضات روش های سخت

۲۱۷	۲-۱۲ پویایی‌های سیستم
۲۱۹	۳-۱۲ چند نمونه از روش‌های نرم
۲۲۳	۴-۱۲ روش‌شناسی اکتشافی انتقادی
۲۲۶	۵-۱۲ مداخله سیستمی محلی
۲۲۷	۶-۱۲ مداخله سیستمی فراگیر
۲۳۱	واژگان کلیدی
۲۳۱	پرسش‌های پایان فصل

فصل سیزدهم: مسائل

۲۳۴	مقدمه
۲۳۴	۱-۱۳ پیچیدگی سیستم یا سازمان مسئله
۲۳۶	۲-۱۳ سطح تعارض
۲۳۸	۳-۱۳ سنخ‌شناسی جامع مسائل پژوهش عملیاتی
۲۴۱	واژگان کلیدی
۲۴۱	پرسش‌های پایان فصل

فصل چهاردهم: روش‌های مناسب برای انواع مسائل

۲۴۴	مقدمه
۲۴۵	۱-۱۴ روش‌های مناسب برای مسائل عمل‌گرایانه - عملیاتی
۲۴۷	۲-۱۴ روش‌های مناسب برای مسائل متکثر - عملیاتی
۲۴۹	۳-۱۴ روش‌های مناسب برای مسائل هنجاری - عملیاتی
۲۵۲	۴-۱۴ روش‌های مناسب برای مسائل عمل‌گرایانه - اجتماعی
۲۵۶	۵-۱۴ روش‌های مناسب برای مسائل متکثر - اجتماعی
۲۵۸	۶-۱۴ روش‌های مناسب برای مسائل هنجاری - اجتماعی
۲۶۳	۷-۱۴ تحلیل شکاف
۲۶۷	واژگان کلیدی
۲۶۷	پرسش‌های پایان فصل
۲۶۹	منابع و مأخذ

پیش گفتار

دسته‌بندی‌های متعددی از علوم توسط دانشمندان به‌عمل آمده است. از آن جمله می‌توان طبقه‌بندی علوم به دو حوزه‌ی سخت و نرم اشاره نمود. علومى همچون فیزیک، شیمی و ریاضیات جزء علوم سخت، و علومى همچون روان‌شناسی و جامعه‌شناسی جزء علوم نرم محسوب می‌شدند. صاحب‌نظران همواره کوشیده‌اند تا پدیده‌های انسانی را با دیدی سخت و کمی موردبررسی قرار دهند. از نظر آن‌ها برای علمى کردن یک‌ رشته بایستی موضوعات موردبررسی را به‌صورت سخت و دقیق مورد مطالعه قرار داد. بنابراین اعتقادى به وجود روش‌شناسی مستقل برای علوم نرم وجود نداشت، زیرا بسیاری از اندیشمندان معتقد بودند که برای افزایش اعتبار یافته‌های چنین حوزه‌هایی باید راه مشابهی همانند علوم سخت طی شود. آگوست کنت جامعه‌شناسی را فیزیک اجتماعى می‌نامید و دورکهایم از روش‌های آماری و کمی به‌طور گسترده در تألیفات خود بهره‌گیری نمود. اوج چنین تفکری در میانه قرن بیستم و در آثار اندیشمندان حلقه وین رایج بود. درمجموع رویکرد مسلط بر پژوهش‌های علوم انسانی، نگرش اثبات‌گرایانه بوده است. از آثار چنین رویکردی، عدم تنوع روش‌شناختی در حوزه علوم انسانی و نگرش یک‌بعدی به پدیده‌های انسانی و اجتماعى بوده است. در گذر زمان چنین نگرشی با فعالیت‌های صاحب‌نظران مکتب انتقادى ازجمله هابرماس که قائل به استقلال روش‌شناختی برای علوم انسانی و اجتماعى هستند به بوته نقد گذارده شد. بنابراین به‌مرور زمان در کنار پارادایم اثبات‌گرایی، پارادایم‌های دیگری ازجمله پارادایم انتقادى و پسا-ساختارگرا مطرح گردید. هر یک از این پارادایم‌ها الگو و نمونه‌ای برای بررسی جهان پیرامونی هستند. وجود پارادایم‌های متعدد به معنی وجود نگاه‌ها و ابزارهای متعدد برای بررسی پدیده‌های مختلف است. حتى می‌توان برای بررسی یک پدیده پیچیده، نگاه‌های مختلف را باهم ترکیب کرد.

پژوهش‌های عملیاتی دانشی میان‌رشته‌ای و چندبعدی بوده که از رشته‌ها و علوم مختلفی تأثیر پذیرفته است. هر یک از علوم ریاضی، زیستی، اجتماعی و انتقادی به نحوی روی آن تأثیر گذارده‌اند. بنابراین پژوهش‌های عملیاتی تصویری یکتا و مشخص ندارد. در محافل علمی و دانشگاهی روی علم بودن و در دنیای کاربران بر فناوری بودن این رشته تأکید می‌شود، حتی میان صاحب‌نظران دانشگاهی هم در مورد ماهیت آن اتفاق نظر وجود ندارد. برخی دانشگاهیان به‌ویژه در ایالات متحده بر جنبه‌های سخت و کمی این حوزه تأکید دارند، حال آنکه در اروپا جنبه‌های نرم و کیفی اهمیت بیش‌تری دارد. در محافل دانشگاهی ایران هم به تبعیت از محافل دانشگاهی آمریکا، مدل‌های کمی و سخت ارجحیت بیش‌تری دارند، این مسئله در دانشکده‌های صنایع و مدیریت به‌خوبی مشهود است. اغلب پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی، مقالات و کتب درسی به بررسی و ارزیابی مدل‌های کمی و ریاضی می‌پردازند. هرچند تصویر سخت و سنتی بر فضای دانشگاهی این رشته در ایران مسلط است، در سال‌های اخیر برخی از اندیشمندان فعالیت‌های قابل‌توجهی در این زمینه انجام داده‌اند. عموماً صاحب‌نظران این حوزه به جنبه‌های نرم و انتقادی این رشته توجهی ندارند. مباحث بررسی‌شده در این کتاب با حوزه‌های مختلفی ازجمله فلسفه علم، علم‌سنجی، روش تحقیق، روان‌شناسی و علوم اجتماعی درهم آمیخته است. در محافل دانشگاهی ایران در رشته مدیریت اغلب آنچنان‌که شایسته است به مباحث فلسفی و بنیادی توجه نمی‌شود. در دوره‌های دکتری هم صرفاً به درس مبانی فلسفی تئوری سازمان اکتفا می‌شود، حتی در این درس هم دانشجویان اغلب با مباحثی بسیار کلی آشنا می‌شوند. از این‌رو نقصان تالیفاتی از این دست که به بررسی و تحلیل بنیادین فنون و تکنیک‌های تحقیق در عملیات پرداخته‌شده به‌شدت احساس می‌شود.

هدف اصلی این کتاب، بررسی و ارزیابی جریان‌های اصلی پژوهش عملیاتی است. سازمان‌دهی اثر بدین گونه است که نخست مشخصات مختلف این رشته مورد بررسی قرار گرفته و درواقع نوعی علم‌پژوهی صورت می‌گیرد. در ادامه، پیشینه روش‌ها و روش‌شناسی‌های مختلف این رشته مورد توجه قرار گرفته است. در ادامه، نگارندگان اقدام به ارائه یک سنخ‌شناسی جدید پارادایمی برای دانش پژوهش عملیاتی نموده‌اند. هر پارادایم متشکل از مؤلفه‌هایی بوده و تمام این مؤلفه‌ها به‌صورت مفصل در فصل‌های مختلف کتاب مورد بررسی قرار گرفته‌اند. این مؤلفه‌ها به ترتیب عبارت‌اند از: استعاره‌ها، هستی‌شناسی، معرفت‌شناسی، روش‌شناسی، ارزش‌شناسی و اخلاقیات. مجموعه این مؤلفه‌ها در کنار هم نقشه علم پژوهش عملیاتی را تشکیل می‌دهد. با در دست داشتن چنین نقشه‌ای، توصیف روش‌ها کار ساده‌ای خواهد بود. نگارندگان علاوه بر سنخ‌شناسی پارادایمی، طبقه‌بندی جامعی از مسائل این رشته ارائه داده‌اند. با شناخت درست مسائل می‌توان روش‌های مناسب برای هر یک از این حوزه‌ها را معین نمود. به‌طور خلاصه، کتاب حاضر مباحث بدیعی در باب مسائل، روش‌ها، روش‌شناسی‌ها، پارادایم‌ها و حوزه‌های کاربرد روش‌ها ارائه داده است. حوزه‌های کاربردی مباحث کتاب حاضر گسترده است. چند مورد به‌صورت نمونه تشریح می‌شوند:

- ۱) مشخص شدن ویژگی‌ها و مرزهای رشته پژوهش عملیاتی؛
- ۲) مشخص شدن حوزه‌های مختلف موردبررسی در این رشته برای تحقیق و مطالعه (این مطلب برای دانشجویان تحصیلات تکمیلی بسیار فایده‌مند است)؛
- ۳) مشخص شدن جریان‌های اصلی روشی این رشته (دانشجویان و کاربران این رشته با قلمرو روش‌ها و تکنیک‌های این رشته آشنا می‌شوند)؛
- ۴) مشخص شدن حوزه‌ی کاربرد هر روش. در حقیقت هر روشی در یک حوزه موردنظر مفید بوده و ممکن است در حوزه دیگری به کار نیاید. برخی از روش‌ها برای بررسی مسائل جهان فیزیکی، برخی برای بررسی مسائل اجتماعی و برخی دیگر برای بررسی مسائل هنجاری مناسبیت بیشتری دارند.

کتاب حاضر نیازهای مخاطبان متعددی را برطرف می‌کند: گروه اول دانشجویان مدیریت صنعتی در گرایش‌های تولید و تحقیق در عملیات در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری. از مباحث این کتاب می‌توان به عنوان مکملی برای درس روش تحقیق در مقطع ارشد و یک منبع کامل برای درس مبانی فلسفی تئوری سازمان در دوره‌های دکتری این رشته‌ها بهره‌گیری نمود. گروه دوم، دانشجویان گرایش‌های دیگر رشته مدیریت از جمله دولتی، بازرگانی، بیمه، جهانگردی، کارآفرینی، حسابداری و مالی هستند. یکی از چالش‌های دانشجویان تحصیلات تکمیلی رشته مدیریت، انتخاب تکنیک‌ها و روش‌های مناسب برای اجرای تحقیق پایان نامه است. پژوهش عملیاتی مشتعل بر مدل‌های کمی و کیفی گسترده‌ای است که در رشته‌های مختلف به کار می‌آیند. کاربران رشته‌های گوناگون بایستی با قابلیت‌ها و کاربردهای مدل‌های مختلف آشنا باشند تا مداخله‌ی آن‌ها در موقعیت‌های مختلف مؤثر باشد. مطالب این کتاب به خوبی به این نیاز دانشجویان پاسخ می‌دهد. بنابراین این کتاب می‌تواند مکمل مناسبی برای دروس روش تحقیق و تحلیل آماری این دانشجویان در مقطع تحصیلات تکمیلی باشد. گروه سوم، دانشجویان رشته‌های صنایع و حتی ریاضیات هستند که می‌توانند از مطالب کتاب برای کاربست مدل‌های مختلف به کارگیری نمایند. مطالعه این کتاب در تصحیح دید آن‌ها نسبت به دانش پژوهش عملیاتی مؤثر خواهد بود. گروه چهارم، کاربران مدل‌های پژوهش عملیاتی در سازمان‌های مختلف هستند که می‌توانند از مطالب کتاب در مداخلات و پروژه‌های خود بهره‌گیری کنند.

به کارگیری هر روش و مدلی در شرایط مختلف دارای پیامدها و تبعاتی است، با خوانش کتاب حاضر مخاطبان با این نتایج به خوبی آشنا می‌شوند. نهایتاً باید گفت که پژوهش عملیاتی صرفاً مدل‌های کمی و سخت نیست، بلکه کاربران می‌توانند طیف گسترده‌ای از مدل‌های نرم و انتقادی را به کارگیرند. اثری که هم‌اکنون در دستان شماست حاصل انعکاسی از جدیدترین مطالعات و تجارب کسب‌شده مؤلفان در زمینه علم تصمیم‌گیری است. با این وجود مطمئناً دارای کاستی‌هایی است که رهنمودهای خردمندانه شما عزیزان ما را در بازنگاری آن کمک شایانی خواهد کرد. از این رو مستدعی است این نکات را به رایانامه

mh.maleki@gom.ac.ir ارسال نمایید. همچنین می‌توانید برای دریافت آخرین اخبار در این خصوص به درگاه اینترنتی <http://www.drghasemi-mng.com> مراجعه نمایید. در خاتمه بر خود لازم می‌دانیم از کمک‌های تمامی عزیزانی که در نگارش این کتاب نگارندگان را یاری نمودند، قدردانی کنیم.

محمدحسن ملکی - احمد رضا قاسمی

بهار ۱۳۹۴

www.ketab.ir